

AMIA SRINIVASAN

PRÁVO

NA SEX

FEMINIZMUS V 21. STOROČÍ

preložila Zuzana Sloboda Szabóová

Sprisahanie proti mužom

Poznám dvoch mužov, ktorí boli – a som si tým celkom istá – nespravodlivo obvinení zo znásilnenia. Jeden z nich bol bohatý mladý muž. Obvinila ho zúfalá mladá žena, ktorá ukradla niekoľko kreditných kariet a bola na úteku. Obvinenie zo znásilnenia bolo len časťou rozsiahlejšieho pokusu o podvod. Muž nebol tam, kde tvrdila, keď sa údajné znásilnenie stalo, okrem jej výpovede neexistovali žiadne dôkazy o znásilnení a mnoho z toho, čo ďalej povedala, sa ukázalo ako nepravdivé. Nikdy nebol zatknutý ani obvinený a polícia ho od začiatku ubezpečovala, že sa nemá čoho báť.

Ten druhý muž je úchyl: narcistický, šarmantný, manipulatívny a klamár. Je o ňom známe, že na to, aby ženy dostal do postele, používa najrôznejšie nátlakové metódy, ale nie také, ktoré spadajú pod právnu definíciu znásilnenia. Ženy, s ktorými má sex (mladé, predčasne vyspelé, sebedomé), s aktom súhlasia; v skutočnosti je to typ muža, ktorý v tom okamihu

dáva žene pocit, že to ona ho zvádza – že ona má všetko v rukách, má všetku moc, hoci v skutočnosti o tom nemôže byť ani reči. („Ona zviedla mňa“ je obranná stratégia, ktorú s obľubou používajú násilníci všade na svete – a pedofili tiež.) Keď ho jedna z týchto žien po rokoch – keď pochopila vzorce jeho správania a už vedela, čo je zač – obvinila z útoku, tým, ktorí ho poznali, sa zdalo, že by sa mohla domáhať odškodnenia za to, čo jej spôsobil: za to, že ju využil, zmanipuloval a oklamal. Možno ju aj naozaj napadol. Dôkazy však naznačovali niečo iné. Nikdy proti nemu nebolo vznesené žiadne obvinenie, hoci pre svoje bezohľadné a neprofesionálne správanie musel odísť zo zamestnania. Podľa toho, čo som počula, sa daný muž (už opäť zamestnaný) správa stále rovnako, hoci opatrnejšie a nenápadnejšie a s ešte hodnovernejším popieraním prípadných obvinení.

Poznám však omnoho viac znásilnených žien. Nie je to prekvapujúce. Znásilnenie zažije oveľa viac žien, než koľko z neho nespravodlivo obviní mužov. Až na jednu výnimku žiadna zo žien, ktoré poznám, nepodala na útočníka trestné oznámenie a ani sa neobrátila na políciu. Keď sme boli na vysokej škole, zavolala mi kamarátka a zdôverila sa mi, že sa podvečer stretla s partiou priateľov a jeden z chlapcov, kamarátkin kamarát, s ktorým sa zabávali na biliardovom stole v prázdnej spoločenskej miestnosti na internáte, do nej násilne vnikol. Povedala nie, bránila sa a napokon ho odstrčila. Večer pokračoval. Ani ona, ani ja sme neuvažovali o tom, že by sme išli na políciu. Zavolala mi len preto, aby mi povedala, že k tejto situácii – ktorú ani jedna z nás nenazvala *znásilnením* – došlo.

Niektorí muži sú nespravodlivo obvinení zo znásilnenia; popieraním tohto tvrdenia nič nezískame. Takéto situácie sú

však zriedkavé. V doteraz najpodrobnejšej štúdií o hláseniach prípadov sexuálnych útokov, ktorú zverejnilo Ministerstvo vnútra Spojeného kráľovstva v roku 2005, sa odhaduje, že z 2 643 znásilnení, ktoré boli v priebehu pätnástich rokov nahlásené na políciu, boli len 3 % „pravdepodobne“ alebo „možno“ falošné.¹ Britská polícia však v tom istom období na základe osobného posúdenia policajtov vyhodnotila viac ako dvojnásobok týchto oznámení – 8 % – ako nepravdivých.² Aj FBI v roku 1996 uviedla, že z hlásení o trestných činoch znásilnenia, ktoré boli zozbierané z policajných oddelení v USA, bolo „nepodložených“ alebo „falošných“ 8 %.³ Ako vo Veľkej Británii, tak aj v USA bolo tých 8 % do veľkej miery výsledkom náchylnosti policajtov veriť mýtom o znásilnení; v oboch krajinách boli policajti ochotní považovať oznámenie za nepravdivé, ak nedošlo k fyzickému zápasu, ak nebola použitá zbraň alebo ak mala žalobkyňa s údajným páchatelom predtým pomer.⁴ Podľa údajov zverejnených v Indii v roku 2014 bolo 53 % znásilnení nahlásených v Dillí v predchádzajúcom roku nepravdivých, čoho sa s nadšením chopili indickí aktivisti za práva mužov. Definícia „nepravdivých“ oznámení však bola predtým rozšírená tak, aby zahŕňala aj všetky prípady, ktoré sa nedostali na súd, nehovoriac o tých, ktoré v Indii⁵ nespĺňajú právnu definíciu znásilnenia vrátane znásilnenia v manželstve, ktoré podľa údajov zažilo 6 % vydatých Indiek.⁶

V štúdií britského ministerstva vnútra polícia vyhodnotila 216 z 2 643 sťažností ako nepravdivých. Žalobkyne uviedli v týchto 216 prípadoch celkovo tridsaťdeväť podozrivých osôb; šesť z nich bolo zatknutých a proti dvom boli vznesené obvinenia; v oboch prípadoch boli obvinenia nakoniec stiahnuté. Ak vezmeme do úvahy, že ministerstvo vnútra zistilo, že len tretina obvinení, ktoré polícia označila za nepravdivé, bola skutočne falošná, len 0,23 % prípadov nahlásených znásilne-

ní viedlo k neoprávnenému zatknutiu a len 0,07 % prípadov nahlásených znásilnení viedlo k neoprávnenému obvineniu zo znásilnenia; žiadne z nich nevyústilo do neoprávneného odsúdenia.⁷

Netvrdím, že nad falošnými obvineniami zo znásilnenia máme myknúť plecom. Nie je to tak. Nevinný človek, ktorému nikto neverí, svet sa mu obrátil naruby, má ohrozenú povesť a jeho život je možno zničený manipuláciou štátnej moci: to je morálny škandál. Je to veľmi podobná skúsenosť, akú zažívajú obeť znásilnenia, ktoré v mnohých prípadoch čelia sprisahaneckej nedôvere, a to najmä zo strany polície. Nech je to akokoľvek, nespravodlivé obvinenie zo znásilnenia je podobne ako havária lietadla veľmi zriedkavou udalosťou, ktorá zaujíma v predstavách verejnosti nadštandardné miesto. Prečo má teda takú kultúrnu váhu? Odpoveďou nemôže byť len to, že jeho obeťami sú muži: počet mužov, ktorí boli znásilnení – zväčša inými mužmi –, je nepochybne vyšší ako počet mužov nespravodlivo obvinených zo znásilnenia.⁸ Nemôže to byť aj tým, že žalobkyňami sú v týchto prípadoch práve ženy?

Veľmi často sú to však muži, ktorí nespravodlivo obvinia iných mužov zo znásilnenia žien. Ide o všeobecnú mylnú predstavu o krivých obvineniach zo znásilnenia. Keď si predstavíme danú situáciu, napadne nám ohrdnutá alebo chamtivá žena, ktorá klame úradom. Mnohé nespravodlivé odsúdenia za znásilnenia, dokonca možno väčšina z nich, však vyplývajú z falošných obvinení vznesených mužmi voči iným mužom: policajtni a prokurátormi, v prevažnej väčšine mužmi, ktorí pripisujú znásilnenie nesprávnemu podozrivému. V USA, ktoré majú najvyššiu mieru uväznenia na svete, bolo v rokoch 1989 až 2020 147 mužov zbavených obvinení zo sexuálneho napadnutia na základe falošných obvinení alebo krivej výpovede.⁹ (V tom istom období sa zistilo, že 755 ľudí –

pätkrát viac – bolo uznaných za nespravodlivo obvinených a neprávom odsúdených za vraždu.¹⁰) Menej ako polovica z nich bola úmyselne obvinená svojimi údajnými obeťami. Viac ako polovica týchto prípadov pritom súvisela s „porušením služobných povinností“: pojem, ktorý sa uplatňuje v prípadoch, keď policajt poučuje údajnú obeť alebo svedka počas identifikácie páchatela, vznesie obvinenie napriek tomu, že ho obeť neidentifikovala ako útočníka, zatají dôkazy alebo navádza na falošné priznanie.

Neexistuje žiadne všeobecné sprisahanie proti mužom. Existuje však sprisahanie proti určitým skupinám mužov. Zo 147 mužov, ktorí boli v USA v rokoch 1989 až 2020 zbavení obvinení zo sexuálneho útoku na základe falošných obvinení alebo krivej výpovede, bolo 85 inej ako bielej farby pleti a 62 bolo bielych. Z týchto 85 mužov inej ako bielej farby pleti bolo 76 černochoch, čo znamená, že 52 % mužov odsúdených za znásilnenie na základe falošného obvinenia alebo krivej výpovede tvoria práve černosi. Hoci černosi predstavujú len približne 14 % mužskej populácie v USA, tvoria až 27 % mužov odsúdených za znásilnenie.¹¹ U černochoch, ktorý si odpykáva trest za sexuálny útok, je 3,5× vyššia pravdepodobnosť, že bude nevinný, ako u belocha odsúdeného za rovnaký trestný čin.¹² Je tiež veľmi pravdepodobné, že prvý odsúdený je chudobný – nielen preto, že černošská populácia v USA je nepomerne chudobnejšia, ale aj preto, že väčšina uväznených Američanov všetkých farieb pleti je chudobná.¹³

Národný register oslobodených, ktorý od roku 1989 informuje o neprávom uväznených mužoch a ženách v USA, neuvádza podrobné údaje o dlhej histórii falošných obvinení zo znásilnenia vznesených voči černochoch, ktoré úplne unikli právnemu systému. Predovšetkým nezaznamenáva

používanie metódy nespravodlivého obvinenia zo znásilnenia počas éry Jima Crowa, slovami Idy B. Wellsovej, ako „zámienky zbaviť sa černochoch, ktorí bohatli a získavali majetok, a tak udržať rasu v terore“.¹⁴ Nezahrňa 150 černochoch, ktorí boli zlynčovaní v rokoch 1892 až 1894 za údajné znásilnenie alebo pokus o znásilnenie bielych žien. Obvinenie vtedy zahŕňalo aj prípady konsenzuálnych milostných vzťahov medzi černochochmi a bielymi ženami, ako to uvádza Wellsová v knihe *Červený záznam* (A Red Record).¹⁵ Nespomína prípad Williama Brooksa z Galesline v Arkansase, ktorý bol zlynčovaný 23. mája 1894 za to, že požiadal bielu ženu o ruku, a nehovorí nič ani o „neznámom černochovi“, ktorého podľa Wellsovej zlynčovali v západnom Texase začiatkom toho istého mesiaca za zločin „napísania listu bielej žene“. V roku 2007 Carolyn Bryantová priznala, že pred päťdesiatimi dvoma rokmi klamala, keď povedala, že ju štrnásťročný černošský chlapec menom Emmett Till obchytkával a dával jej sexuálne návrhy. Táto lož podnietila Bryantovej manžela Roya a jeho brata, aby Tilla uniesli, zmlátili, postrelili a zabili.¹⁶ Roy Bryant a jeho brat boli zbavení obvinenia z vraždy, a to napriek tomu, že o ich vine existovali jednoznačné dôkazy; o štyri mesiace neskôr im časopis *Look* zaplatil 3 000 dolárov, aby vyrozprávali, ako zločin spáchali. Neexistuje žiadny register, ktorý by podrobne opisoval využívanie nespravodlivých obvinení zo znásilnenia ako taktiky koloniálnej nadvlády v Indii, Austrálii, Južnej Afrike či Palestíne.¹⁷

V tomto kontexte sa môže zdať prekvapujúce (ale nemalo by), že falošné obvinenia zo znásilnenia sú dnes prevažne záležitosťou bohatých bielych mužov. Úzkosť z nespravodlivých obvinení zo znásilnenia sa údajne týka nespravodlivosti (škody spôsobenej nevinným ľuďom), ale v skutočnosti ide o rod, o nevinných mužov, ktorým škodia zlomyselné ženy.

Je to aj úzkosť súvisiaca s rasou a spoločenskou triedou: že by zákon mohol zaobchádzať s bohatými bielymi mužmi tak, ako bežne zaobchádza s chudobnými čiernymi a hnedými mužmi. Pre chudobných mužov a ženy inej ako bielej farby pleti je falošné obvinenie bielej ženy zo znásilnenia len jedným z prvkov v matrixe zraniteľnosti voči štátnej moci.¹⁸ Takéto falošné obvinenia zo znásilnenia sú však jedinečným príkladom zraniteľnosti bielych mužov zo strednej triedy a bohatých bielych mužov voči nespravodlivosti, ktorú štát bežne pácha na chudobných ľuďoch inej ako bielej farby pleti. Bohatí bieli muži inštinktívne a oprávnené veria, že systém súdnictva sa o nich postará: nepodstrčí im drogy, nezastreľí ich, aby neskôr tvrdil, že u nich videl zbraň, nebude ich šikanovať za to, že sa prechádzajú po štvrti, do ktorej „nepatria“, prižmúri oko nad tým, že majú pri sebe nejaký ten gram kokaínu alebo vrečko trávy. V prípade znásilnenia sa však bohatí bieli muži obávajú, že čoraz naliehavejšia požiadavka, aby sa ženám verilo, bude v rozpore s ich právom na ochranu pred predsudkami zákona.¹⁹

Táto predstava je, samozrejme, nepravdivá: aj v prípade znásilnenia je štát na strane bohatých bielych mužov. Ale to, na čom záleží – z hľadiska toho, čo je ideologicky účinné –, nie je skutočnosť, ale jej prekrútenie. Pri falošnom obvinení zo znásilnenia sú bohatí bieli muži mylne presvedčení, že sú bezbranní voči ženám a štátu.

V roku 2016 sudca vyššieho súdu v Santa Clare Aaron Persky odsúdil dvadsaťročného plavca zo Stanfordskej univerzity Brocka Turnera na šesť mesiacov väzenia (z toho si v okresnej väznici odsedel tri mesiace) za tri trestné činy sexuálneho útoku na Chanel Millerovú. Dan A. Turner, otec Brocka Turnera, v liste sudcovi napísal:

Udalosti zo 17. a 18. januára radikálne a nezvratne zmenili Brockov život. Už nikdy nebude sám sebou, tým bezstarostným chlapcom s priateľskou povahou a srdečným úsmevom... Vidno mu to v tvári, na spôsobe chôdze, na zoslabnutom hlase, na jeho nechutenstve. Brock mal vždy rád jedlo a sám je veľmi dobrý kuchár. Vždy som sa tešil, keď som mu kúpil veľký steak na grilovanie alebo jeho obľúbenú maškrtu. Musel som pred ním schovávať svoje obľúbené praclíky alebo čipsy, lebo som vedel, že len čo Brock príde z náročného plaveckého tréningu, zlahne sa po nich zem. Teraz už takmer nič nekonzumuje a zje len toľko, aby prežil. Tieto rozsudky ho v mnohých ohľadoch zlomili a spolu s ním rozbili aj celú našu rodinu. Jeho život už nikdy nebude taký, o akom sníval. To je vysoká cena za dvadsaťminútovú záležitosť z jeho dovtedajšieho života.²⁰

Krátkozraké zameranie na blaho jeho syna – nebol aj Millerovej život „radikálne a nezvratne zmenený“? – je zarážajúce. Ešte zarážajúcejšia je (zrejme neúmyselná) sexuálna slovná hračka: „dvadsaťminútová záležitosť“ – zdravá tínedžerská zábava. Akoby sa Dan A. Turner pýtal, či by mal byť Brock za niečo také potrestaný. Potom je tu jedlo. Brock už nemá rád steak? Už pred ním nemusíte schovávať praclíky alebo čipsy? Takto sa hovorí o zlatom retrieverovi, nie o dospelom človeku. Ale v istom zmysle Dan A. Turner hovorí o zvierati, o dokonale vyšľachtenom exemplári bohatého bieleho amerického chlapca: „bezstarostnom“, „pohodovom“, športovo založenom, priateľskom a obdarenom zdravým apetítom a lesklou srstou. A zdá sa, že Brock, rovnako ako zviera, existuje mimo morálneho poriadku. Títo mužní porcelánovobieli čistokrvní americkí chlapci a čistokrvné americké dievčatá, ktoré s nimi chodia a vydávajú sa za nich (ale na

ktoré nikdy, naozaj nikdy sexuálne nezaútočia), sú tie dobré deti, tie najlepšie deti, naše deti.

Skutočnosť, že sudca Najvyššieho súdu Spojených štátov Brett Kavanaugh bol sám typickým americkým dieťaťom, bola jeho hlavnou obranou, keď ho Christine Blasey Fordová obvinila zo sexuálneho útoku, keď obaja chodili na strednú školu. Ako Kavanaugh vypovedal, Fordová „nebola súčasťou rovnakých spoločenských kruhov“ ako on a jeho spolužiaci.²¹ V lete 1982 trávil Brett – jediné dieťa Marthy a Everetta Edwarda Jr. Kavanaughovcov – čas so spolužiakmi z Georgetownskej prípravky (Georgetown Preparatory School), jednej z najdrahších súkromných škôl v USA (a alma mater Neila Gorsucha a dvoch synov Roberta Kennedyho), a v spoločnosti študentiek zo susedných katolíckych dievčenských škôl: Stone Ridge, Holy Child, Visitation, Immaculata a Holy Cross. Ich partia, ktorú tvorili Tobin, Mark, P. J., Squi, Bernie, Matt, Becky, Denise, Lori, Jenny, Pat, Amy, Julie, Kristin, Karen, Suzanne, Maura, Megan a Nicki, strávila leto výletmi na pláž, futbalovými tréningami, zdvíhaním čínok, pitím piva, nedeľnými omšami – prežívali skrátka najlepšie obdobie svojho života. Keď sa Fordovej obvinenia dostali na verejnosť, šesťdesiatpäť žien, ktoré poznali Kavanaugha na strednej škole, podpísalo list na jeho obranu. Kavanaugh ich označil za „celoživotné priateľky, s ktorými si už od štrnástich rokov budovali priateľstvo vďaka rozhovorom v škole i mimo nej“.

Fordová, objektívne vzaté, patrila do Kavanaughovej spoločenskej a ekonomickej vrstvy. Bola biela a bohatá a – za predpokladu, že si dobre pamätá, a myslíte si, že to bolo inak? – bola s Brettom a jeho kamarátmi aspoň raz vonku. Jej obvinenia z nej však urobili outsiderku vo svete zdravých bielych dievčat a chlapcov, ktorí sa občas dopúšťajú rôznych